

Mensapen

Aapjes zijn leuk. En mensapen zijn nog veel leuker. Je komt hun gekke bekken en apenstreken dan ook in heel wat dierentuinen, films en boeken tegen. In het wild zal je een orang-oetan, een gorilla of een chimpansee niet gauw ontmoeten. Er zijn er maar weinig van. En die leven verscholen in het oerwoud. Dit infoblad laat je zien wat ze daar uitspoken. Helaas is hun verhaal niet altijd even lollig.

Er zijn meer dan 180 soorten apen op de wereld. Vier daarvan lijken nogal op elkaar. En op ons. Deze vier soorten apen worden dan ook mensapen genoemd. Het zijn drie bekende en één minder bekende: gorilla, orang-oetan, chimpansee en bonobo, ook wel dwergchimpansee genoemd. Over alle vier deze mensapen zijn veel leuke dingen te vertellen. Maar ook minder leuke zaken.

Woningen gekraakt

Als mensapen net zo zouden leven als mensen, zouden ze met z'n allen in een stad als Den Haag passen. Er zijn namelijk nog maar zo'n 400.000 mensapen over. Van mensen zijn er zeker 10.000 keer zo veel. Al die mensen hebben ruimte nodig om te leven, waardoor er steeds minder bos voor de mensapen overblijft. Het aantal mensapen neemt dan ook steeds verder af. Daarnaast worden de mensapen in hun bos belaagd door jagers. Officieel zijn ze wel beschermd door wetten, maar stroopers trekken zich daar weinig van aan. De plaatselijke bevolking schiet regelmatig een mensaap om hem op te eten. Ook komen mensapen terecht in klemmen of strikken die jagers hebben uitgezet voor ander wild, zoals herten of zwijnen.

Volwassen mannelijke orang-oetans hebben indrukwekkende wangflappen.

Chimpansees kunnen zowel op de grond als in de bomen goed uit de voeten.

Slimme apen

Mensapen staan bekend om hun **slimheid**. In gevangenschap kunnen ze van alles leren, van fietsen tot gebarentaal. In het wild gebruiken ze hun verstand vooral om met elkaar om te gaan en om voedsel te zoeken. Bij chimpansees is gezien dat ze gezamenlijk op jacht gingen. Door samen te werken kunnen ze bijvoorbeeld een kleinere aap in het nauw drijven en te pakken nemen. Chimpansees zijn ook de enige apen die **werktuigen gebruiken**. Om mieren te vangen steken ze een stok in een mierenhoop. Ze wachten even tot de beestjes erop geklommen zijn en halen dan de stok snel langs hun mond. Zo kunnen ze te pakken krijgen zonder steken op te lopen. Voor het **pletten van harde noten en vruchten** gebruiken ze wel stenen en stokken. Die voorwerpen pakken ze ook wel op om mee te gooien. Bijvoorbeeld om hun aartsvijand, de luipaard, mee te verjagen. Maar meestal bestoken ze elkaar ermee om zoveel mogelijk indruk te maken.

Kinderroof

Er zijn ook schurken die diep de wouden in trekken om jonge mensaapjes levend te vangen. De baby-aapjes zijn zeer geliefd als huisdier. Het zijn net mensenkinderen met schattige kopjes. Later blijken het echter vaak brutale apekoppen te worden, die flink kunnen bijten. Toch zijn er altijd weer mensen die gek en rijk genoeg zijn om een mensapenjong in huis te halen. Bij de kinderroof schieten de kidnappers vaak de moeder-aap dood om het jong te bemachtigen. Bovendien gaan er heel wat jonkies dood bij het vervoer van het bos naar de stad. Gemiddeld sterven er zes dieren voor elke huis-aap. Het Wereld Natuur Fonds doet er dan ook van alles aan om deze misdadige handel te stoppen. TRAFFIC, het speciale 'detective-bureau' van het WNF, spoort de schurken op die een jong kopen of verkopen. En tipt de politie wie ze moet arresteren.

Apen zijn geen konijnen

De verliezen zijn moeilijk op te vangen voor de mensapen omdat ze zich zo langzaam voortplanten. Gemiddeld krijgt een vrouwtje maar eens in de vijf jaar een kind. In haar totale leven brengt ze meestal niet meer dan drie jongen groot. Normaal is dat niet zo erg. Mensapen hebben bijna geen vijanden en de moeder verzorgt haar baby erg goed. Zodra mensen echter in hun bossen doordringen en op de grote apen beginnen te jagen, komen ze in de problemen. Het aantal mensapen is daardoor in de laatste eeuw sterk achteruitgegaan. In een aantal landen waar ze vroeger voorkwamen zijn ze uitgestorven. In veel andere landen zijn ze sterk bedreigd.

WNF in actie

Om de mensapen te helpen moeten we er in ieder geval voor zorgen dat hun wouden behouden blijven. Het Wereld Natuur Fonds steunt daarom landen die parken opzetten waar de apen veilig kunnen leven. Training van parkwachters is daarbij heel belangrijk. In Afrika bestaan tot nu toe vooral wildparken in de open savannen. Het beschermen van apen in een ondoordringbare jungle is echter een apart vak. Om dat te leren zijn speciale trainingen opgezet waar parkwachters voor woudparken worden opgeleid. Daarnaast blijft het WNF vechten voor wetten die bedreigde dieren zoals de mensapen beschermen. Ook moet er nog veel meer onderzoek komen over de mensapen. Om ze te beschermen is het handig om te weten hoeveel er nu eigenlijk zijn en in welke delen van het bos ze precies leven. Met al onze kennis en inzet moeten we er toch voor kunnen zorgen dat mensapen en mensen gewoon naast elkaar bestaan.

De gorilla

[kop]

De gorilla's hebben veel kleinere oren en grotere neusvleugels dan chimpansees. De mannen hebben een grote bult op hun kop, waardoor ze er nog indrukwekkender uitzien.

[arm]

Zijn sterke armen gebruikt een gorilla vooral om takken te buigen. Zo kan hij de bladeren afknabbelen.

[vacht]

Bij de geboorte is de vacht pikzwart. De mannen krijgen later een zilverachtige kleur op hun rug. De gorilla's in het westen van Afrika krijgen ook vaak een bruinige gloed. Die in het oosten blijven veel donkerder.

Gorilla-feiten

maximum gewicht (wild): **175 kilo**

(in gevangenschap **310 kilo**)

gewicht baby: **2 kilo**

maximum lengte (staand): **2 meter**

maximum leeftijd (wild): **35 jaar**

(in gevangenschap: **50 jaar**)

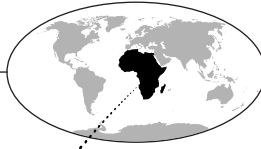
Gespierde vegetariër

Gorilla's ken je misschien vooral als een woeste dommekracht uit films of stripboeken. Dom zijn ze beslist niet. Krachtig zijn ze wel. Hun gespierde armen gebruiken ze echter vooral om takken te buigen zodat ze beter van de bladeren kunnen snoepen. Gorilla's zijn namelijk vooral bladeters. Ze hebben dan ook veel grotere kiezen dan chimpansees en enorme kaakspieren om al dat groenvoer flink fijn te malen.

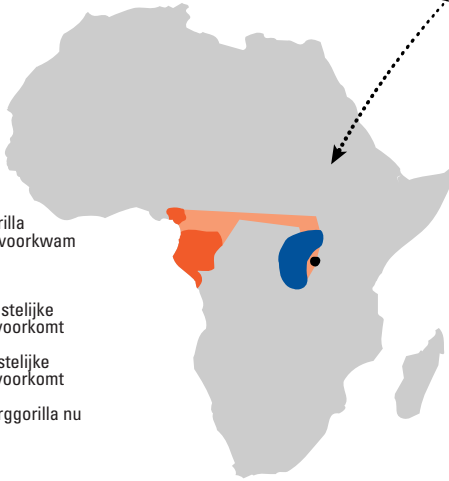
Een vaste stek

Gorilla's blijven meestal op de grond en trekken niet vaak rond. Ze zitten het liefst rustig op een open plek in het bos te eten of te dommelen. Dan lopen ze weer een stukje verder om op een andere bladrijke plaats te knabbelen. Ze houden niet van heel dichte wouden. Bergbossen vinden ze prima en in de droge tijd snoepen ze graag van een akkertje in het bos. Dat maakt ze niet zo geliefd bij de plaatselijke bevolking.

De gorilla vroeger en nu

- Gebied waar de gorilla een eeuw geleden voorkwam
- Gebied waar de westelijke laaglandgorilla nu voorkomt
- Gebied waar de oostelijke laaglandgorilla nu voorkomt
- Gebied waar de berggorilla nu voorkomt

Gorilla's komen in twee ver uit elkaar gelegen gebieden in Afrika voor. De westelijke laaglandgorilla leeft in de wouden van onder andere Kongo, Gabon en Kameroen. In totaal zijn er nog ruim 100.000. De oostelijke laaglandgorilla woont zeker 1000 km verder naar het oosten, in Oost-Zaire. Hun aantal is onduidelijk. Onderzoekers schatten dat het er meer dan 10.000 zijn. In de bergen op de grens van Zaire, Uganda en Rwanda leeft nog een kleine groep berggorilla's: zo'n 650 dieren. Het Wereld Natuur Fonds doet er alles aan om deze berggorilla's te behouden. Er zijn parkwachters getraind en er worden plannen uitgewerkt om toeristen naar de berggorilla's de laten kijken zonder dat ze de dieren verstoren. Daarbij wordt steeds samengewerkt met de plaatselijke bevolking. Alleen als zij volledig achter het werk van de de natuurbeschermers staan, hebben de berggorilla's een kans om te overleven.

Zilverrug en zijn vrouwen

Een groep gorilla's blijft bijna de hele dag bij elkaar en ze eten ook samen. Bladeren zijn er meestal genoeg om de hele groep te voeden, dus ze hoeven geen ruzie te maken. Een groep gorilla's bestaat uit zo'n vijf tot tien dieren: één volwassen man en een stuk of drie vrouwtjes met hun kinderen. De man is de baas. Hij is bijna twee keer zo groot als een vrouwtje en heeft een opvallend grijs behaarde rug. Het lijkt wel zilver. We noemen een volwassen man dan ook een zilverrug. Zijn grote lijf komt van pas om roofdieren te verjagen. Hij hoeft bijna nooit echt te vechten. Als hij rechtop gaat staan en eens flink op zijn borst slaat, schrikt elke tegenstander zich een hoedje. Soms laat hij ook nog enkele woeste kreten horen en rukt wat takken af om zijn dregementen kracht bij te zetten.

Vriendelijke vader

Voor zijn vrouwen en kinderen is de zilverrug bijzonder vriendelijk. Hij knuffelt en speelt met ze, waarbij de jongen soms gewoon aan zijn haren mogen trekken. Als zijn zonen wat ouder worden en zelf een grijze rug krijgen verlaten ze de groep. Ze leven een tijdje in hun eentje totdat ze sterk genoeg zijn om zelf een groepje te vormen. Ook de dochters trekken er op een gegeven moment op uit om ergens anders hun geluk te beproeven.

Jonge gorilla's kijken van de oudere gorilla's af welke planten eetbaar zijn en welke niet.

De orang-oetan

[armen]

Orangs hebben zeer lange armen. Dat is vooral handig bij het fruitplukken. Nadeel is wel dat zijn armen tot op zijn enkels hangen als hij staat. Daarom lopen orangs ook liever niet.

[kop]

De mannetjes hebben een merkwaardige kop. Aan elke zijkant hebben ze een flinke flap, die hun gezicht een heel streng uiterlijk geeft. Het zijn uitgegroeide stevige wangzakken. Bij de volwassenen is het gezicht onbehaard en zwart. De jongen hebben nog een opvallende rossige kleur bij de snuit en rond de ogen.

[keelzak]

Onder zijn dreigende masker heeft een man een uitgezakte keelzak. Ze kunnen die opblazen als een doedezak en er een minutenlang gebrul mee aanheffen.

[vacht]

De vacht is bij jonge dieren helder oranje. De volwassenen zijn wat bruiner. De haren zijn lang. De mannen dompelen hun handen soms in een met water gevulde holte van een boom. Ze kunnen daarna het vocht van de lange haren aan de polsen slurpen.

Orang-feiten

- maximum gewicht (wild): **90 kilo**
(in gevangenschap **180 kilo**)
- maximum lengte (staand): **1,4 meter**
- maximum spanwijdte (van de armen): **2,5 meter**
- maximum leeftijd (wild): **35 jaar**
(in gevangenschap: **50 jaar**)

De man van het bos

In de taal van de Indonesiërs betekent orang-oetan: bos-mens. Een goed gekozen woord, want deze mensaap leeft nog veel meer in de bomen dan de andere mensapen. Hij heeft een heel speciale manier om van boom tot boom te komen. Met zijn volle gewicht gaat hij aan een lange, buigzame tak of een boompje hangen, waardoor die naar de overkant zwiëpt. Zo trekt de orang bungelend aan zijn lange armen en grijpvoeten door het bos op zoek naar vruchten. Vaak heeft hij aan alle vier zijn 'handen' wel een tak vast.

De woudaap met de fruitsmaak

Het belangrijkste voedsel van orang-oetans bestaat uit fruit. Soms blijven ze de hele dag in een mango- of vijgenboom zitten om alle vruchten naar binnen te werken. Goede vruchtbomen zijn helemaal niet zo gemakkelijk te vinden in het dichte woud. Orang-oetans hebben er een speciaal talent voor. Hun goede geheugen helpt ze om de juiste boom op het juiste tijdstip te bereiken. Ook letten ze goed op andere aanwijzingen. Bijvoorbeeld op opgewonden geluiden van neushoornvogels.

Doorlezen op pagina 7

De bonobo

De bonobo lijkt veel op de chimpansee maar is een aparte soort.

De bonobo vroeger en nu

Gebied waar de bonobo een eeuw geleden voorkwam

Gebied waar de bonobo nu voorkomt

De onbekende aap

Je hebt twee soorten chimpansees: de gewone chimpansee en de bonobo. De bonobo's worden ook wel dwergchimpansees genoemd. Ondanks die bijnaam zijn ze net zo groot als de gewone. Bonobo's zijn alleen wat slanker, hun gezicht is donkerder en hun kiezen zijn een stuk kleiner. Ook zijn ze wat vreedzamer dan chimpansees. Bonobo's leven in grotere groepen, waarbij ze gewoonlijk ook gezamenlijk voedsel zoeken.

Gescheiden door rivier

Chimpansees en bonobo's zijn van elkaar gescheiden door de rivier de Zaïre. Omdat ze niet kunnen zwemmen vormt dit woeste water een onoverkomelijke barrière. Ook voor mensen is het uitgestrekte oerwoud ten zuiden van de rivier moeilijk toegankelijk. Daardoor weten we maar weinig over de bonobo's. Enkele onderzoekers schatten dat er minder dan 25.000 bonobo's over zijn. De plaatselijke bevolking jaagt graag op de apen vanwege het vlees. Zeker sinds ze geweren hebben zijn de bonobo's een gemakkelijke prooi. Bescherming is moeilijk maar wel hard nodig. Er zijn in Zaïre al een aantal grote bosreservaten opgericht waar ook bonobo's leven. Het WNF zet zich in om daar een paar speciale goedbewaakte bonobo-reservaten bij te krijgen.

Alle apen

Apen heb je in allerlei soorten en maten. Biologen hebben de apen onderverdeeld in twaalf families. De bekendste daarvan zijn:

Maki's: halfapen die alleen op het eiland Madagascar leven.

Spookdiertjes en Galago's: halfapen met heel grote ogen, ze gaan 's nachts op pad.

Grijpstaartapen: apen uit Zuid-Amerika met een lange staart die sommige als 'vijfde hand' gebruiken, zoals de brulaap. Ook kapucijnaapjes en doodshoofdaapjes horen bij deze familie.

Klauwaapjes: kleine aapjes uit Zuid-Amerika waaronder het leeuw-aapje.

Meerkat-achtigen: een grote groep apen uit Afrika en Azië, waaronder bavianen, makaken, langoeren en neusapen.

Gibbons: apen zonder staart, die met hun lange armen door de wouden van Zuid-Oost-Azië slingeren.

Mensapen: de grote apen zonder staart die veel gemeen hebben met mensen. Je hebt vier soorten: de gorilla, de orang-oetan, de chimpansee en de bonobo.

Mens: de mens wordt door wetenschappers gewoon bij de apen ingedeeld.

Uitgave

Wereld Natuur Fonds (2e druk - 2000)

Tekst en samenstelling

Frits Vaandrager, Geert-Jan Roebers

Productie en eindredactie

Willem Vermeulen (Wereld Natuur Fonds)

Fotografie

Tony Stone: T. Davis

Foto Natura: N. Dennis, J. Vermeer, J. Wegner

Zefa: F. Lanting

WNF: H.D. Rijkse

Vormgeving

Kris Kras Design bv, Utrecht

Papier

Freelife, een zuur- en chloorvrij,

100% recycled papiersoort

Wereld Natuur Fonds

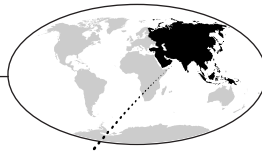
BOULEVARD 12, 3707 BM ZEIST

POSTBUS 7, 3700 AA ZEIST

TELEFOON 0900 - 1962 (45 CT. P. MIN.)

TELEFAX 030 - 6930408

INTERNET: WWW.WNF.NL

- Gebied waar de orang-oetan een eeuw geleden voorkwam
- Gebied waar de orang-oetan nu voorkomt

Orang-kinderen blijven jaren bij hun moeder.

Eenzame klanken

In tegenstelling tot de andere mensapen leeft een orang-oetan grotendeels alleen. De jongen blijven bij de moeder, maar als ze zo'n jaar of acht zijn beginnen ze ook voor zichzelf. Als vrouwen elkaar tegenkomen hebben ze nauwelijks belangstelling voor elkaar. Kinderen spelen dan wel samen. Mannen die elkaar ontmoeten kijken elkaar doordringend aan, waarna een van de twee ervandoor gaat. Zo verdedigen de mannen een stuk oerwoud van enkele vierkante kilometers groot. Meestal blijven de mannen ver uit elkaars buurt. Hun langgerekte schreeuwen helpen om op voldoende afstand te blijven. Een enkele keer komt het wel tot vechten, waarbij ze elkaar vastgrijpen en bijten. Soms houden mannen een gekneusde vinger of een scheur in hun wangzak over van zulke knokpartijen. Vroeger kwamen de orang-oetans voor in grote delen van het vaste land en de eilanden van Zuidoost-Azië. Nu leven ze alleen nog in Noord-Sumatra (Indonesië) en Borneo. De schuwe orangs zijn moeilijk te tellen. Onderzoekers schatten dat er nog ongeveer 30.000 in het oerwoud rondzwerven. Het Wereld Natuur Fonds helpt de tellingen te verbeteren. Ook werkt het WNF er hard aan om de laatste regenwouden van Azië te behouden. Zoals het Gunung Leuser Park in Sumatra. Daar is ook een opvangcentrum, waar gevangen 'huis-orangs' weer leren hoe ze in het wild moeten leven.

Chimpansees

Chimpansees leven in de bossen van Afrika. In dichte oerwouden, in halfopen savannen, in bergbossen, als er maar flink wat vruchtbomen staan. Chimpansees eten namelijk vooral rijpe vruchten. Per dag zijn ze daar zeker vier uur mee zoet. In totaal besteden chimpansees zo'n zeven uur aan het verzamelen van voedsel. Behalve fruit lusten ze ook graag bloemen, zaden, wortels, insecten, eieren, honing, vlees en nog veel meer. 's Middags eten ze vaak jonge bladeren. Zo hebben ze een goed gevulde maag voor de nacht. In de tropen gaat de zon elke avond rond zessen onder. Chimpansees bouwen dan een nest van bladeren en brengen daar droog en veilig de nacht door. Net als de andere mensapen maken de chimps bijna elke nacht weer een lekker vers bladerbedje. Anders zouden er maar luizen in gaan wonen.

Vaak alleen

Volwassen chimpansees slapen alleen of samen met hun jong. Ook het voedselzoeken doen ze meestal alleen met hun gezinnetje. De jonge dieren blijven dicht bij hun moeder tot ze oud genoeg zijn om helemaal voor zichzelf te zorgen. Vaak is dat pas als ze een jaar of acht zijn. Gemiddeld legt een vrouwtje met haar jongen per dag zo'n drie kilometer af om eten te verzamelen. De mannen trekken er veel verder op uit. Dat rondtrekken doen de chimpansees doorgaans over de grond. Ze kunnen wel heel goed klimmen en zijn snel boven als ze daar iets lekkers zien hangen. Maar van de ene boom naar de andere klimmen is lastiger voor een zware jongen als de chimpansee. Vooral als de bomen wat verder van elkaar staan. Chimpansees klimmen dus meestal weer naar beneden en sjokken op handen en voeten verder.

Chimp-feiten

maximum gewicht (wild): **40 kilo**

(in gevangenschap: **90 kilo**)

maximum lengte (staand): **1,5 meter**

maximum leeftijd (wild): **45 jaar**

(in gevangenschap haalde de chimpansee Cheetaah, die nog in een Tarzan-film heeft meegespeeld, de leeftijd van 58 jaar)

De chimpansee

[ogen]

Chimpansees zien net zo goed als mensen en ze ruiken waarschijnlijk beter.

[handen]

De duim staat tegenover de vingers zodat ze heel nauwkeurig kunnen grijpen. Dat is handig bij het plukken van fruit of voor het vasthouden van takken en stokjes. Ze hebben eelt op hun knokkels, omdat ze daar op steunen bij het lopen.

[voeten]

De voeten zijn breed, net als bij mensen. Hun tenen zijn echter veel langer. Hun grote teen is meer een duim, waardoor ze ook met hun voeten heel goed takken kunnen vastgrijpen.

[staart]

Mensapen hebben geen staart. De billen zijn vaak bloot. Chimpansee-vrouwtjes krijgen er een enorme roze zwelling als ze vruchtbaar zijn. Ze zijn dan zeer in trek bij de mannen.

Soms in groepen

Buiten de etenstijden of als er een overvloed aan fruit is, willen de chimps wel eens een tijdje met elkaar optrekken. Vooral de mannetjes zoeken elkaars gezelschap op. Samen met de vrouwen in hun gebied vormen ze een los-vast groep. Om elkaar te vinden in het dichte woud krijsen ze keihard. Dat gegil is zeker een kilometer verderop te horen. Hierdoor kunnen ze elkaar ook te hulp komen bij gevaar. Zo'n los-vast groep bestaat uit ongeveer twintig tot soms wel honderd chimpansees. Samen bezetten ze een eigen plek in het bos die de mannen tegen indringers verdedigen. Gelukkig komen de chimpansees van verschillende groepen elkaar niet al te vaak tegen. Het gebied waarin een groep chimpansees rondtrekt is heel groot en meestal hebben ze genoeg aan wat opgewonden krijsen en bluffen om de mannen van andere groepen af te schrikken. Maar als het moet slaan, bijten en

schoppen ze erop los. Ook binnen de groep strijden de mannetjes soms om het leiderschap. Daarbij komt het niet alleen op kracht aan, maar is het ook belangrijk om steun te krijgen van vrienden. Vaak is het populairste mannetje de baas in de groep.

Doorlezen op pagina 6

De chimpansee vroeger en nu

